

ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ ДО РОБОТИ В СІЛЬСЬКІЙ ШКОЛІ

Тетяна Зевченко

РЕФОРМУВАННЯ ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ В ЗАРУБІЖЖІ

Інтеграція України до світового освітнього простору потребує розв'язання ряду складних проблем. До них належать такі, як підвищення якості освіти, децентралізація управління освітою, структурна перебудова освітньої системи відповідно до потреб забезпечення неперервного характеру освіти, формування готовності вчителів та навчальних закладів до інноваційної діяльності, розвиток ринку освітніх послуг, розширення міжнародного співробітництва, моніторинг та використання кращого зарубіжного досвіду у сфері освіти тощо.

Як освітні політики й теоретики, так і шкільні практики повинні докласти значних зусиль, щоб розв'язати ці проблеми. Для забезпечення ефективності їхніх спільних зусиль велике значення мають знання у сфері порівняльної педагогіки - науки про особливості розвитку освіти в різних країнах, геополітичних регіонах та у світі в цілому.

Освітня інтеграція в Європі розпочалася з визначення її пріоритетів, перелік яких свідчить про різноманітність і складність проблем. Цими пріоритетами є:

- рівність освітніх шансів для дітей незалежно від статі, національного походження, мови, віри; навчання фізично або розумово неповноцінних учнів, охорона здоров'я дітей;
- підвищення якості навчання через реформу змісту освіти; використання новітніх досягнень науки і техніки;
- створення сучасної системи підготовки вчителів, в основі якої має бути академічна освіта; удосконалення професійних умінь учителя в процесі неперервної педагогічної освіти;
- виховання європейця, «громадянина світу», що включає вивчення іноземних мов; релігійну, расову та суспільну толерантність згідно з Конвенцією про права людини; побудову європейської інформаційної мережі; обмін молоддю.

Особливо інтенсивно освітня діяльність відбувалася в останній декаді ХХ століття. Було зруйновано берлінську стіну, НДР і ФРН об'єдналися в одну державу, розпався Радянський Союз. Перед Європою відкрилися нові можливості. У 1992 році підписано Угоду про створення Європейського Союзу. Водночас із визнанням того факту, що справи освіти залишаються компетенцією урядів країн, в Угоді виділено окремі сфери освітньої співпраці, що пояснюється створенням і розширенням спільного освітнього простору та інтенсифікацією обмінів і контактів. Пізніше з ініціативи Австрії зусиллями представницької європейсько-американської освітньої комісії було сформовано «міжконтинентальні» стандарти середньої освіти: 1) 12 і більше років навчання; 2) профільна підготовка протягом останніх 3-4 років; 3) об'єктивні випускні шкільні экзамени.

Освітня стратегія на ХХІ століття, розроблена Європейською Радою, визначає ключову роль освітніх систем у майбутній економічній та суспільній стратегії Євросоюзу. Це історичне порозуміння вперше точно відображає спільні цілі та методи у сфері освітньої політики та співпраці. Для України розвиток ЄС відкриває цікаві перспективи, оскільки створює можливість скористатися досвідом перевірених рішень, демократичних моделей громадського життя та сучасних технологій.

Реакцією на нові цивілізаційні виклики та складні суспільні процеси й зміни є різноманітні реформи освітніх систем, які відбувалися й надалі відбуваються у багатьох країнах світу. Суть освітнього реформування полягає в сукупності цілеспрямованих дій державних та громадських органів (через закони, нормативно-правові акти, інструкції, рекомендації та ін.), а мета – в узгодженні освіти зі зміненими політичними та соціально-економічними умовами життя та суспільства. Підготовка освітньої реформи та її проведення потребують здійснення попередніх педагогічних досліджень, пов'язаних із соціологічними та психологічними аналізами та економічними розрахунками. Проведення таких досліджень має випереджати освітню реформу, постійно її супроводжувати та слугувати оцінюванню її перебігу й результатів.

Якщо проаналізувати досвід іноземних науковців-педагогів, то врешті повернемося до таких типових та інваріантних цілей освітнього реформування, як визволення народної освіти від тоталітарних форм, гуманістична орієнтація навчання на розвиток дитини, демократизація структур і процедур, усупільнення освіти чи деідеологізація, а також автономія й творчість усіх суб'єктів учіння. В Україні є конче потрібним розвиток теорії освітніх реформ, яка збагатить вітчизняну освітню компаративістику та стане для освітніх політиків теоретичним підґрунтям для подальшого створення стратегії розвитку освіти в державі та кращого розуміння минулих здобутків і помилок [1].

Проблемам реформування шкільної освіти в зарубіжжі присвячені праці таких вітчизняних компаративістів, як Г. Єгоров, Н. Лавриченко, О. Матвієнко, О. Овчарук, Л. Пуховська, А. Сбруєва.

Освітні реформи періоду 50-80 років ХХ століття можна охарактеризувати як реформи «рівного доступу». В європейських країнах того періоду відбувалися зміни, спрямовані спочатку (період 50-70-х років) на створення умов для отримання якнайбільшою кількістю населення освітніх послуг, а пізніше (період 70-80-х) – на створення рівних можливостей для одержання цих послуг. У Великій Британії, наприклад, у цей період з'явився новий, прогресивний тип середньої школи – так звана об'єднана школа. Перші школи цього типу були засновані у 50-ті роки; поширення вони набули у 60-70 роки. Були засновані також експериментальні школи, які займалися пошуком нового змісту, форм та методів навчання та виховання, формуванням творчого ставлення дітей до навчання. Серед них – так звані нові школи. З'явилося нове покоління експериментальних навчальних закладів – відкриті школи (з 1970-х років).

Освітні трансформації 1990-х – початку 2000-х рр. – це реформи «якості», що акцентують увагу на результатах використання ресурсів, які вкладаються в освіту, на зростанні якості освітніх послуг. Зокрема, реформування середньої

освіти у Великій Британії (Англія та Уельс) на початку 90-х років спрямовувалося на підвищення освітніх стандартів на всіх рівнях освіти; досягнення найефективнішого повернення укладених в освіту ресурсів та підвищення звітності.

Важливим інструментом підвищення якості освіти стає реформування її змісту. Зміст освіти починає розглядатись у 90-ті роки як ключова складова освіти високої якості [2]. Ефективним засобом забезпечення якості змісту стає акцент на його базовому компоненті («ядрі», інваріанті тощо). Започаткування «ядра» як явища було притаманне освітнім системам з децентралізованим управлінням. Британія (Англія та Уельс) є найяскравішим прикладом запровадження «ядра» (1988). National Curriculum (Національний навчальний план) включає 10 предметів для обов'язкового вивчення всіма учнями. До предметів національного стандарту входять три базових предмети (мова, математика і природознавство), що є обов'язковими для всіх учнів віком від 5 до 16 років, та сім основних предметів (технологія, історія, географія, музика, мистецтво, фізична культура та сучасна іноземна мова, яку учні вивчають у початковій та основній школі до 14-річного віку).

Концепт «ядра» пов'язаний із загальним набором характеристик, що має формувати освіта незалежно від особистісних та соціальних характеристик. У 90-ті роки відбувається поступова трансформація цього набору від знань до цінностей та компетентностей.

Сучасний етап є продовженням перебудови освітніх систем у напрямі результативності. Якість освіти стала пріоритетом країн-членів ЄС. Підвищення якості перетворилось на домінуючу характеристику освітніх реформ. Чимало країн Європи реформують свою освіту. Серед них і Велика Британія, яка спрямовує реформи на підвищення рівня освітніх стандартів та ефективності шкільної інспекції.

Одним із напрямків виховання й освіти в розвинених країнах світу є формування громадянської відповідальності. Громадянська освіта та виховання громадянина (citizenship education) є важливою частиною педагогічних досліджень у Великій Британії. Протягом останніх десяти років у цій країні переглядалися існуюча теорія і практика громадянської освіти в школі й формувалися та втілювалися нові підходи як результат усвідомлення небезпечності забути про громадянство в школі як навчальний предмет, так і практичну діяльність. Причиною того, що громадянська освіта і концепція громадянства знову стали предметом дискусій науковців та освітян, є швидкі економічні та соціальні зміни на початку 90-х років минулого століття, які спричинили ерозію соціальних, політичних, економічних та моральних підвалин англійського суспільства. Вона проявилася в руйнуванні основ таких традиційних суспільних інститутів та цінностей, як сім'я, шлюб, релігія, повага до закону. Постало питання, що необхідно робити, щоб запобігти подальшому відчуженню молоді від суспільних цінностей.

Отже, громадянська освіта займає одне з центральних місць у процесі реформ. Мета громадянської освіти – підготувати молодь до активної участі в житті демократичного суспільства, підвищити демократичну культуру. Найкраще передав це поняття професор Девід Гаргрівз, який писав: «Громадянська

освіта опікується громадянськими чеснотами та порядною поведінкою, що їх дорослі хочуть бачити в молодих людях. Проте вона означає більше. З часів Аристотеля її вважали невід'ємним політичним поняттям, що порушує питання про те, у якому суспільстві ми живемо, як воно набуло сучасної форми, які сильні та слабкі риси сучасних політичних структур і як можна зробити їх кращими... Активні громадяни є політичними тією самою мірою, як і моральними; моральна чутливість породжується політичним розумінням; політична апатія породжує моральну апатію» [3].

Особливість розуміння громадянства в Англії пов'язана з тим, що до недавнього часу воно майже завжди використовувалося у юридичному сенсі: британські громадяни є підданими корони і їм гарантовані права, надані зверху. Багато людей вважали, що громадянська освіченість може бути небезпечною і підірвати звичну повагу до влади. Проте, на думку членів Консультативної групи з громадянської освіти та навчання демократії в школах, започаткованої у 1997 році, освіта для громадянства може зміцнити владу, яка здійснюється в демократичному контексті і ґрунтується на згоді та взаєморозумінні.

Указ про громадянську освіту 2000 року офіційно закріпив рекомендації щодо змін та запровадження громадянознавчих предметів до офіційного навчального плану. У початковій школі введено предмет «Фізична, соціальна освіта та освіта для здоров'я і громадянство» (PSHE and Citizenship). Предмет не є обов'язковим, але підлягає інспекції. У середній школі громадянство має стати обов'язковим предметом для учнів 11-16 років. Указ про громадянську освіту заохочує школи розробляти власні підходи й використовувати можливості як навчального плану, так і позаурочної роботи для створення ефективної системи громадянської освіти. Такий гнучкий підхід є мудрим і передбачливим. Він має політичні причини. У вільній країні громадянська освіта не може регламентуватися в усіх деталях із центру. Держава може лише запропонувати широкі, але чіткі принципи її реалізації. Ось як описується предмет «Громадянство» для учнів 11-16 років, уведений до навчального плану англійських шкіл: «Громадянство» надає учням знання, вміння і розуміння для того, щоб вони могли виконувати ефективну роль у суспільстві на місцевому, національному та міжнародному рівнях. Воно сприяє їх становленню як інформованих, поміркованих та відповідальних громадян, що усвідомлюють свої права та обов'язки. Воно сприяє їх духовному, моральному та соціальному розвитку, робить їх більш упевненими в собі та відповідальними як у школі, так і за її межами. Воно заохочує учнів брати участь у житті школи, місцевої громади та інших сферах суспільного життя. Воно також дає їм знання про економіку, демократичні інститути і цінності; сприяє поважному ставленню до різних національностей, релігійних та етнічних груп; розвиває уміння учнів розмірковувати над проблемами та брати участь у дискусіях [4].

Освітні системи більшості розвинених країн світу зазнають трансформацій також і внаслідок впливу на них новітніх технологій. Це стосується і шкільної освіти, яка, на відміну від традиційних моделей її організації, перестає бути чітко регламентованою у часі і просторі. Адже дедалі більшу частину навчального часу учні проводять за персональними комп'ютерами (електронні підруч-

ники, навчальні ігри, ресурси електронних бібліотек, Інтернет). Змінилося навіть саме поняття грамотності, яка тепер розглядається як продукт не лише педагогічних, а й інформаційних технологій, а невід'ємними складовими освіченості визнаються віртуальний, візуальний, мас-медійний, мультимедійний види грамотності [5, 53]. Велика Британія, наприклад, декларує наміри бути першою на європейському континенті у тому, що стосується інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та інших галузях суспільного життя. На необхідності розбудови суспільства як спільноти, члени якої постійно навчаються, наголошувала ще Маргарет Тетчер. Пізніше цією ідеєю скористалися лейбористами. Тоні Блер неодноразово зазначав, що національний бізнес повинен стати конкурентоспроможним, а значна роль у цьому належить молодим людям, добре обізнаним з інформаційно-комунікаційними технологіями [6].

Незважаючи на те, що у своїй освітній політиці Велика Британія найчастіше була консервативною, ніж інноваційною, школи так оперативно засвоювали досягнення інформаційно-комунікаційних технологій, що у 1998 році з'явилася нова дисципліна у Національному плані – «Інформаційні технології». У 2000 році Національний план у новій редакції остаточно затвердив «Інформаційно-комунікаційну технологію» (Information and Communication Technology – ICT) як назву навчальної дисципліни із серії обов'язкових, однак не належної до так званого ядра шкільної програми. Були створені законодавчі та матеріальні передумови для стрімкого поліпшення ситуації із забезпеченням шкіл комп'ютерною технікою, приєднанням шкіл до мережі Інтернет; широкого і комплексного використання інформаційно-комунікаційних технологій у різних дисциплінарних галузях шкільної освіти. Крім надання знань, варто визначити багатоцільове призначення навчальних курсів, пов'язаних з інформаційно-комунікаційними технологіями. Дидактичний компонент тісно переплітається з гуманізаційною і соціалізаційною складовими педагогічного процесу. Ці курси є засобом і стимулом особистісного розвитку школярів, формування у них бажання і здатності бути активними, компетентними і високomorальними громадянами, творцями суспільства знань [5].

Цілісний аналіз освітніх реформ, особливо якщо він передбачає порівняння тенденцій їх здійснення в різних країнах або географічних регіонах, є процесом складним, що потребує вивчення широкого кола політичних, філософських, соціологічних, економічних, педагогічних джерел. У рамках однієї статті можливим є звернення до невеликого фрагмента такого аналізу. Умовами ефективного запровадження освітніх змін є багато чинників, наприклад:

- забезпечення достатньої політичної підтримки реформ;
- досягнення між освітніми політиками та професіоналами консенсусу щодо цілей освітньої реформи, її стратегій та механізмів здійснення;
- розробка стратегічних програм розвитку школи, де визначаються ціннісні пріоритети реформи, послідовність здійснення реформаційних кроків, механізми взаємодії різних рівнів освітньої системи;
- установлення чітко визначеної системи освітніх індикаторів, що визначатимуть бажані результати реформ.

Таким чином, освітня реформа є дуже складним і багатовимірним проце-

сом змін. Кожна національна освітня система проходить свій неповторний шлях. Досвід інших країн повинен допомогти освітнім політикам, теоретикам і практикам глибше осмислити власні помилки і здобутки. Звернення до реформаційного досвіду розвинутих англомовних країн зумовлене цілим рядом причин, серед яких головними є такі:

- перетворення розвинутих англомовних країн на провідну глобалізуючу силу сучасності. Стереотипи реформаційних процесів, характерних для освітніх систем цих країн, активно поширюються на решту світу;
- утворення представниками академічних громад англомовних країн інтернаціональної освітньо-теоретичної спільноти, на думку якої орієнтуються теоретики та практики шкільництва в усьому світі.

Отже, виходячи з актуальності зазначеної проблеми для вітчизняної освіти, досвід реформування шкільної освіти в зарубіжжі може стати предметом подальших наукових розвідок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Василюк А. З теорії освітніх реформ // Шлях освіти . – 2006. – № 4. – С. 22-26.
2. Kallen Denis. Secondary Education in Europe: problems and prospects. – Council of Europe Publishing, 1997.
3. Hargreaves D. The Mosaic of Learning. – London: Demos, 1997.
4. DFEE / QCA (1999) Citizenship Key Stages 3-4: The National Curriculum for England. Department for Education and Employment / Qualifications. and Curriculum Authority: London, p. 12 // <http://www.nc.uk.net>.
5. Лавриченко Н. Інформаційно-комунікаційні технології у шкільній освіті Великобританії // Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. – 2007. – № 5. – С. 33-40.
6. DFEE. Connecting the Learning Society. – London: HMSO, 1997.